

СТОРІНКИ З МИНУЛОГО

Квітень
2025 р.

видання дрогобицьких краєзнавців Число 4 (36)

МІСЯЧНИК ІСТОРІЇ, КУЛЬТУРИ ТА ПОБУТУ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

5000 ЛІТ ВЕЛИКОДНЬОГО ЯЙЦЯ

Символ весни і плодovitости

(мовою оригіналу)

Чи традиція великоднішнього яйця вже така давня?... Це неімовірно! Таж Великодні Свята не існують з так давна!... Справді!, але великоднє яйце, як символ свята весни, має вже добрих 5000 років. Існувало воно ще перед приходом Христа, й сьогодні не лише народи, що визнають християнську релігію, уживають яйця як символу життя й воскресіння в природі. Єгиптяни, китайці, перси, греки, кельти й римляни послуговувались яйцем, як символом свята весни й родючости. Індійська легенда розказує, що світ повстав з яйця. В деяких єгипетських святинях стояли постаті богинь, з уст яких вищурювалося яйце, як символ родючости. А фінляндська легенда говорить:

«Таємний птах складає на колінах Вайміну яйце, а цей вкидує його до води. Яйце розбивається. Долішня частина яйця створює землю, горішня – небо, білко перемінюється в сонце, жовтко – в місяць, а розбита на тисячі кусків шкаралупка стається звіздами».

Христос Воскрес! Поштова листівка, 1903 р.

Старовинні Римляни носили в часі обходів у честь Цицери, що відбувалися напровесні, в руках яйце. На однім публичнім майдані в Римі спалювали навесні 100 яець, щоби очистити повітря й повздержати бурю. А хто б не був, коли виїздив, брав зі собою до кишені три яйця для охорони перед нещастям.

У жидівських великодніх обрядах яйце також мало своє значіння. Ще сьогодні на Пасху зварене натвердо яйце лежить на полумиску, як символ великанського птаха Зеза. Як би не було, творці християнства мали до діла вже з виробленим культом родючости й яйця, коли приступили до розподілу свят на цілий рік. Щоби не відстрашувати людей й полишити їм бодай зверхні форми поганських свят, встановили християнські свята за розподілом поганських. Навіть щодо самих назв зроблено великі уступки. Коли народи романського походження перетворили стару жидівську назву Пасхи на «Паквес», германські назвали свято Воскресення від старої поганської богині Остари.

У III ст. по Хр. святити в церквах в часі Великодніх Свят яйця, якими пізніше обдаровували себе при різних нагодах, залежно від звичаїв. Перш за все обдаровували ними дітей. Також дуже давно повстав у західній Європі звичай ходити з піснею від хати до хати і випрошувати собі великоднішнє яйце. В XV ст. робили це вже студенти паризького університету. В тім випадку йшло про курячі яйця, які були закрашені переважно на червону або жовту краску.

Французький король Анрі II був перший, що з великоднішнього яйця зробив на правду вартісну річ. Подарував він Діяні з Поатір великоднішнє яйце зі золота, покрите перловою масою. Звичай цей прийнявся спочатку на французькім дворі, а опісля на інших дворах, що наслідували елегантну Францію. Дуже часто дорогоцінні великоднішні яйця жертвували «можні цього світа» вибранцям свого серця. Великі малярі як Валтейн і Ланкре не вагалися малювати на великодніх яйцях. В тім часі викликало сенсацію в цілій Європі яйце, що його зробив паризький ювілер одному з еспанських інфантів¹, що було зі золота, в яким був вигравірований цитат з Євангелії. Внутрі яйця був когут, який виспівував дванадцять ріжноманітних оперових арій. Люї XV роздавав в часі резурекції своїм дворянам золоті яйця. В

¹ Інфант (ісп.) – князь.

Христос Воскрес! Поштова листівка, 1920-ті рр.

часі Французької революції на великодніх яйцях малювали малі Бастилії й гільотини.

Газета «Неділя». – Львів, 9 квітня 1939 р.

СВЯТКУЙМО ГІДНО ВОСКРЕСЕННЯ ХРИСТОВЕ! *Доказ нашої культури і жертвенности* (мовою оригіналу)

Скрізь, як довга й широка наша батьківщина, ударили воскресні дзвони й сповістили всім радісну новину, що Христос Воскрес. І кожний з нас, незважаючи на тяжкі воєнні умовини, почув у серці радість і старається відповідно відсвяткувати цей празник.

Але, на жаль, є серед нас багато людей і багато сіл, які це гарне свято зустрінуть дзенькотом чарок, паними вигуками, сваркою й бійкою. Бо багато людей думає, що найкраще святкується при горілці, чи іншому алкоголю й що радість і веселість може проявитися лиш тоді, коли людина п'яна.

Ця небезпека, що у багатьох наших селах схотять якраз у цей спосіб зустрічати празник Воскресення Христового, заходить тим більше тепер, коли то так дуже поширилося в нас пиття алкоголю, зокрема ж жахливого ворога людини – самогону, що нищить здоров'я її й її дітей, а то й спричинює смерть, що стає причиною матеріальної руїни, а що гірше – приносить далеко більші моральні й духовні шкоди, бо понижує гідність людини, уподібнює її до тварини, стає причиною родинних трагедій, робить людину здібною до негідних вчинків, а то й злочинів та в той спосіб приносить шкоду не лиш одиницям, але й загалові.

Наш Великдень має багато гарних звичаїв, яких треба придержуватися й плекати, щоб не забувалася наша прегарна народна традиція,

Звичай ювілерських, дорогоцінних яєць задержався найдовше в Московії, аж до часів упадку царату. В перший день Великодніх Свят цар цілував урочисто всіх членів своєї рідні в присутності війська й обдаровував їх подарунками.

Укривання й ховання великодніх яєць – це типовий германський звичай. Походження цього звичаю невияснене. Пояснення, що розшуки за великоднім яйцем мають нагадувати символічно шукання Марією Магдалиною Господнього Гробу – мало правдоподібно. Бо, як знаємо, початки великоднішнього яйця не йдуть в парі з історією повстання християнства.

зв'язана з Великодніми святами, якої не мають інші народи в світі. Багато з цих звичаїв є рівночасно гарною, приємною, культурною розривкою й забавою, яка може виповнити нам частину святкових днів і яка вповні заступить дикі забави з п'ятикою, що лиш опоганюють такий торжественний празник. Це наші гагілки. Гагілки, які виводять наші дівчата рік-річно під церквою під час Великодніх свят, це наш прадавній звичай. І на них мусимо й далі звертати увагу, щоб не забувався цей звичай. Виводячи тепер гагілки, не лиш зберігаємо те, що витворив наш нарід у ділянці свого культурного надбання й передаємо це дальшим поколінням, але маємо в тому й розривку, у якій беруть участь не лиш ті, що виводять гагілки, але і ті, що їм приглядаються.

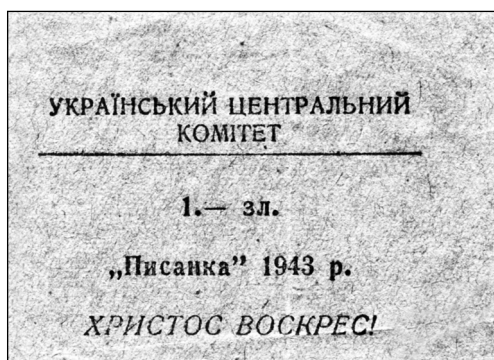
На час Великодніх свят треба приготувати теж театральну виставу, концерт, чи якусь іншу імпрезу, яка дала б культурну розвагу не лиш її виконавцям, але й глядачам. На такій імпрезі можна корисно й приємно провести час, замість гаяти його на пиянстві та некультурній забаві.

Великдень припадає у гарний весняний час, тому вільний день можна використати теж на спільну прогульку, замість марнувати його у задушливій хаті за чаркою самогону.

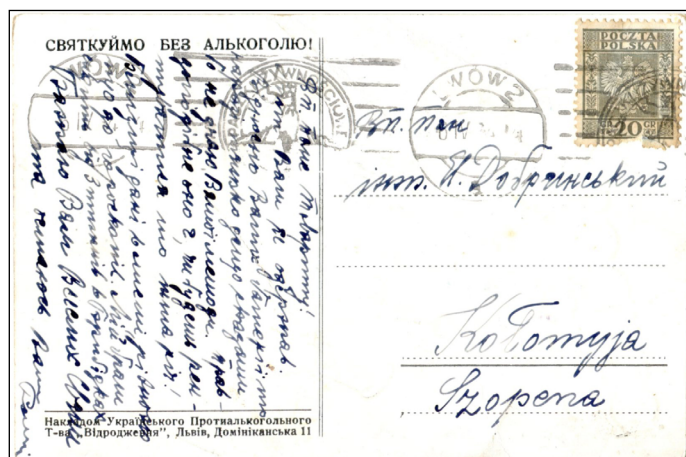
Є ще і інші способи корисно й культурно провести святковий час без шкоди для здоров'я тіла й духа, чи це буде якась товариська забава на майдані, або й у хаті, чи це будуть спор-

бимо багато краще діло, ніж, коли видамо їх на самогон. Втремо ними не одну сльозу наших земляків, з яких так багато потребує допомоги. Тисячі маленьких дітей у яслах, захоронках¹, приютах, дитячих садках, потребують харчів, одягів, приладдя, треба допомогти шкільним учням у бурсах, хворим – у шпиталях, полоненим – у таборах, родинам, що боряться з важкими матеріальними умовами і т. д. Куди не глянемо, усюди треба допомоги, а на це знову потрібні велетенські фонди. Що ж краще, чи пропити грубі гроші й не мати з того жодної користі ані собі, ані другому, а, навпаки, зазнати ще шкоди, чи скласти їх на загальнонаціональні потреби й у той спосіб прийти з допомогою нашим дітям, нашим потребуючим, що їх очі звернені на нашу суспільність, на тих, що їм щаслива доля не дозволила зазнати недостатку.

«Цеголка» – Великодній збір коштів українській дітвори. Український Центральний Комітет. Один злотий, 1943 р.

Христос Воскрес! Святкуймо без алкоголю! Накладом Українського Протиялкокого товариства «Відродження». Львів, 1934 р.

тові гри або змагання. Вибір такого чи іншого способу культурного проведення святкового часу залежить від місцевих умовин. У кожному разі цих способів багато й вони куди кращі від карт, самогону чи бійки.

Такий спосіб проведення свят має багато додатніх сторінок. Він збагачує наш ум, розвеселює, збереже наше здоров'я, а то й життя, піднесе культурний рівень нашого села. Принесе багато користі не лиш одиниці, але й цілому загалові. Великі імпрези, чи то вистава, чи концерт приносять дохід, який можна скласти на загальнонаціональні потреби, що їх тепер так багато! Так само гроші, які маємо пропити, краще складім на загальнонаціональні потреби, бо зро-

Ці гроші, які маємо витратити на алкоголь, зложім на руки Мужа Довіря, чи в Комітеті, чи вкиньмо у пушку під час Великодньої збірки, що проходить під гаслом допомоги нашій дітвори.

В той спосіб відсвяткуємо справді гідно великий празник Воскресення Христового!

В. Б.

Газета «Голос Підкарпаття». – Львів, 25 квітня 1943 р.

¹ Захоронка – установа для виховання дітей дошкільного віку.

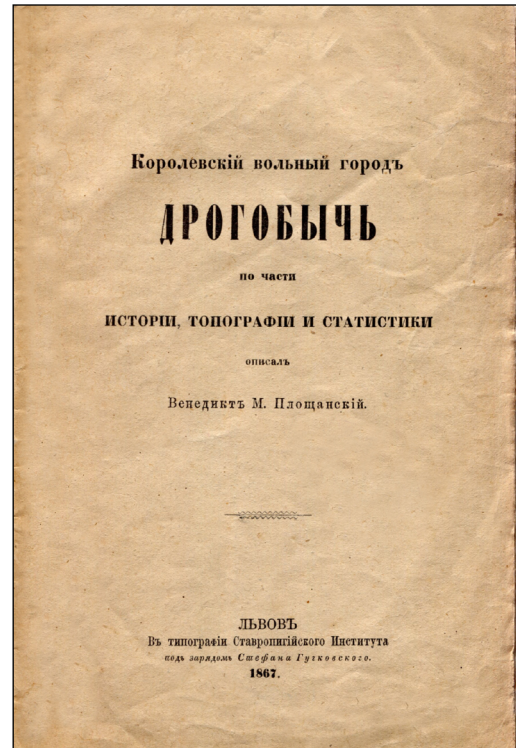
ЦІКАВА СТОРИНКА З ІСТОРІЇ ДРОГОБИЧА

У 1970-х рр., будучи школярем, я неодноразово чув від вчителя української мови та літератури про якогось Зельмана. Тоді не надав цьому належного значення, однак, з часом, знайомлячись із працями істориків XIX – першої половини XX ст., прийшов до висновку: Зельман – особа, яка назавжди увійшла в історію нашого міста. Розквіт його діяльності припав на середину XVIII ст. (помер у 1757 р.). Контролював не тільки виробництво пива та інших напоїв, але й «робив гроші» на лихварстві, був наглядачем соляних копалень, тримав млини. Був великим лицеміром і постійно тримався біля шляхти, щоб мати у всьому протекцію. Його махінації були настільки незаконними, що йому присудили смертну кару. Хоча жида викупили його, згодом він все ж був засуджений до довічного ув'язнення. До нас дійшла навіть пісня про нього, складена народом ще при його житті:

*«Іде, іде Зельман, іде, іде його брат,
 Іде, іде Зельманова родина.
 В тій кареті Зельман, в тій кареті його брат,
 В тій кареті Зельманова родина.
 Помагай Бог, Зельман, помагай Бог його брат,
 Помагай Бог, Зельманова родина.
 Каже класти Зельман, каже класти його брат,
 Каже класти Зельманова родина.
 Каже бити Зельман, каже бити його брат,
 Каже бити Зельманова родина.
 Перебрав юш Зельман, перебрав юш його брат,
 Перebrала Зельманова родина.
 Не панує Зельман, не панує його брат,
 Не панує Зельманова родина.
 На погибель Зельман, на погибель його брат,
 На погибель Зельманова родина».*

*Mściwujewski M. Z dziejów Drohobycza,
 część II. – Drohobycz, 1939, С. 37-38.*

В 1867 р. у Львові виходить книжка Венедикта Площанського «Королівське вільне місто Дрогобич». Ось що він пише про Зельмана: «Роки 1752 – 1755. Справа відомого в устах руського народу Зельмана і його родини. Зельман Вольфович, кожум'яка і його син Лейб Зельманович орендували доходи староства Дрогобицького; при тій спосібності відзначалися нечуваною жадливістю і лютістю. Аби якнайбільше користі досягнути з тої оренди, ображали навіть у великій мірі почуття християнське. А позаяк врешті і діям римського духовенства стали перепони чинити, виникла тяжба, внаслідок чого Зельман засуджений королівським декретом 9 червня 1755 р. на усікновення голови. Жидам, як зрозу-

міло, не міг цей засуд, хоч би й справедливий, сподобатися; стараннями своїми, головню ж грішми, довели скоро до того, що покарання злочинця смертю замінено на довічну темницю.

Народний переказ стоїть на першому засуді. За його трактуванням стято Зельману голову, а тіло з головою відрубаною поховали у своєму кляшторі Кармелітанці¹. Під час бо свого життя подарував злочинець монахам чималу суму, а навіть прийняв християнську віру, аби тим способом врятуватися від смертної кари, що, однак, не вдалося. Народ говорить далі, ніби покійник відвідував, з головою під пахвою, опівночі костел, там ламав свічки, дер церковну одіж і робив різні пакості через дальший час. Монахи, дуже засмучені цим, не знали, що діяти. Сталось, що одному монаху приснилось, аби тіло Зельманове повергнути в озеро, недалеко за містом розташоване, а тоді буде костел звільнений від напастей. Вчинено так, як сновидіння наказало, і від тої пори не було втрати. Озеро це зветься тепер Зельмановим² [С. 14-15].

Доходило до неймовірних речей! Переказ говорить, що у Зельмана зберігалися ключі від церкви Св. Юра і він дозволяв відчиняти її виключно за його бажанням! Відомий польський художник Фелікс Ляхович (1884 – 194(?)), уродженець Дрогобича, навіть присвятив цьому картину «Іде, іде Зельман», на якій зобразив біля церкви Св.Юра людей, що зустрічають його карету.

¹ На ринковій площі в Дрогобичі у 1690 – 1702 рр. збудовано костел і монастир кармелітів, який у 1808 р. передано отцям Василянам і висвячено на церкву Пресвятої Трійці.

² Йдеться про ставок (нині неіснуючий) неподалік церкви Св. Юра.

«Іде, їде Зельман».
Худ. Ф. Ляхович.

Згідно з легендою, а кожна легенда містить певний відсоток правди, на Великдень люди зібралися біля церкви в очікуванні Зельмана, бо тільки він міг відчинити церкву. Однак, той не з'являвся. Парафіяни в розпачі – таке велике свято, а церква зачинена! Раптом юнак, котрий стояв на пагорбі, побачивши вдалині карету із ним, радісно вигукнув: «Іде, їде Зельман!». Він, звісно, й гадки не мав, що, вигукнувши ці слова, дав назву майбутній народній пісні.

Ще один переказ говорить, що після смерті Зельман став упирем і лякав на цвинтарі людей, аж доки не викопано його прах і не втоплено у ставку неподалік церкви Св. Юра [«Дрогобич Фелікса Ляховича», Краків, 2008, С. 104]. Цей ставок проіснував до середини 70-х рр. минулого століття.

Польський історик М. Мсцівуєвський присвятив Зельманові цілий розділ (25 сторінок) у другій частині своєї праці «Z Dziejów Drohobycza», яка вийшла в Дрогобичі у 1939 році. Наведу кілька цитат з нього:

1. «Зельман Вольфович, підтримуваний сильною протекцією магнатів, змушував міщан до покірності, переслідував без будь-якої причини дрібну шляхту, здиством і самовільно нищив при допомозі підлеглих йому економів міське і

Дрогобич. Загальний вид. В-во Л. Розеншайна, 1911 р.
На поштівці бачимо ставок (нині неіснуючий), у якому, згідно з переказами, втоплено прах Зельмана.

старостове добро, чого недбала старостіна, як вдова, не вміла доглянути» [С. 21].

2. «...усував власників з їхніх будинків і фільварків, як то було з Нухімом Волцовічем, або іншим разом з Яхновічами, яких, не відомо на якій підставі, вигнав з їх родинного помешкання, розташованого на самому Ринку» [С.22].

3. «Мав Зельман багато прихильників і противників, став особою настільки грізною, що матері його іменем лякали дітей...» [С. 23].

4. «Яку хто мав скласти данину, в якому розмірі податки, залежало тільки від нього. Про гроші громади нікому не звітував і біда була тому, хто мав намір заглянути в рахункові книги з метою їхнього контролю» [С.24].

Ось таким був Зельман, син Вольфа, який, мабуть, не сподівався, що назавжди увійде в історію нашого міста, а пісня про нього стане майже обрядовою, співаною під час гаївок.

Володимир Садовий

ПОДАТОК ВІД ЛЮКСУСУ В ДАВНИХ ЧАСАХ (мовою оригіналу)

В Парижі вийшла книжка п.з. «Податки від люксууу Франції та за границею». Автор книжки – директор в міністерстві фінансів Louis Conray. Ілюструючи спосіб обтяжування податками, сягає до найдавніших часів. Спартанцям можна було будувати дома тільки при помочі пили і сокири. Заборонено було під карою смерти пити вино, хиба що лікар доручив.

У римлян не вільно було жінкам носити кольорову одіж, не вільно було користуватись повозами на коротшу відстань, ніж на 1000 кроків. Щойно Катон¹ зніс цю заборону. Катон зате заборонив

богатим їсти при отвертих дверях, щоби таким чином здержати від люксууу. Закон означував навіть певну кількість потрав, яку можна було споживати і обмежував кількість учасників пиру. Не вільно було запрошувати до стола більше, ніж три чужі особи, не вільно було консумувати² більше, як одну штуку дробу³ денно, а на рік більше, як 15 фунтів⁴ вудженого мяса. Очевидно, хто цю заборону переступав, мусів платити податок.

прихильник простоти і суворості звичаїв.

² Консумувати (лат.) – споживати.

³ Дріб – домашня птиця, годувана для м'яса, яєць та пір'я.

⁴ Фунт – міра ваги, близько 450 грам.

¹ Катон (235 – 149 до Христа) – римський промовець та історик,

В такім самім дусі установлювано податки і в середніх віках, під покровом зберігання публичної обичайности. За Карла Великого⁵ був означений податок від суконь і футер. Незамужна жінчина не могла мати більше, ніж одну сукню. А опісля, за часів цісарства, були докладні приписи, скільки суконь дозволено мати жінкам з поодиноких верств. Генріх V⁶ видав едикт, яким заборонював жінкам і мущинам носити золото, перли, діаманти, залишаючи цей привілей дівчатам легких звичаїв і ріжним лотрам⁷. Ці податки мали вчити населення ощадности, якою не грішив державний скарб.

Щож торкається справжніх податків від люксусу, так Англія в 1795 р. установила податок

від пудру на волосся, який знесено аж в 1870 р. В Англії і Португалії був податок від гербів, на Шлеску за Фредерика II був податок від чобіт і танцю, в Пруссії – від срібного начиня, в Бремї – від гри в круглі⁸, в Голяндії – від обуви туліпанів і від стінних годинників, у Венеції – від перук, у Франції від 1769 р. – від камердинерів і взагалі від мужеської служби.

Як бачимо, деякі предмети були дійсно люксусом, однак годі прим. уважати за люксус сорочку, яка в XIV в. уважалася за «королівський» люксус, або хустку до носа в XV в., або деревляні ходаки, які носили селяне в XVI віку.

Газета «Українська Рада». – Львів, 15 лютого 1925 р.

⁵ Карл Великий (768 – 814) – римський цісар (800 – 814).

⁶ Генріх V – англійський король (1413 – 1422).

⁷ Лотр – нероба, ледар.

⁸ Круглі – аналог сучасної гри в кеглі.

ГРОШІ. ДЕЩО З ЇХ ІСТОРІЇ

(мовою оригіналу)

Продовження.

Початок у попередньому номері.

У тій самій добі англійці почали називати міру монети «фунтом», маючи на думці «срібний фунт» Карла Великого і ця назва залишилася у них донині. Не лише назва, а навіть відношення частин «фунта» до його цілості, що складається з 240 «пеннів» (сотиків).

Від доби Цезаря до Колюмба не було багато гроша до щоденної виміни. Деякі історики є тої думки, що це було одною з великих перепон розвитку людства, яке не могло легко піддержувати зі собою взаємин.

У 1516 р. в Чехії, в Йоахимсталю, жив граф Шлік, що став власником копальні срібла. Коли він добув звідти цей дорогоцінний метал, він не вжив його ні на зброю, ні на срібну посудину, а зробив з нього монету. Витиснув на ній постать патрона свого міста, Йоахима, і назвав його «Йоахимсталер». Коли цей гріш перейшов до Німеччини, там прийняли його радо. Але практичний народ був тої думки, що називати його таким довгим іменем не вигідно і він скоротив його на слово «талер». (Так і ми нині скоротили багато таких довгих слів, як кінематограф, на коротші – «кіно», тощо).

Назва «талер» задержалася й досі серед німців і деяких славян; перейшовши до Голяндії, вона зазнала зміни в вимові на «далер», а в Англії це слово почали вимовляти як «доляр». Як же ж з Йоахимсталю помандрувала до Америки монета,

ДОЛЯРОВА КНЯЖНА З ПАЛЕСТИНИ.

Така красуня, імовірно, швидше вийде заміж задля своїх грошей, ніж з любови. Тому що на Сході нема банків, жінки воліють носити своє майно при собі і на собі.

що завоювала нині весь світ? Еспанія почала зростати на силі з того часу, коли почала шукати поза морем срібла та золота. Вона найшла їх у Перу та в Мексику. Мексиканські копальні срібла були найбагатші у світі. Завдяки ним Еспанія

запанувала над двома третинами західної півкулі. Історія обох половин Америки, це здебільша історія пошуканки металів на гроші. Вже тоді Англіїці поширили на західній півкулі назву «доляра», що був срібною монетою, складеною з 8 частин (з восьми тому, що в Еспанців приходила найчастіше на монетах цифра 8). Цього роду монета, розрахована на 8, а не 10 одиниць, мала могутній вплив протягом трьох століть після відкриття Америки і була пануючим грошем у західних державах.

Коли Англія мала щораз менше срібла на вивіз до своїх кольоній, американські кольоністи в Новім Амстердамі та Масачузетсі звернули увагу на черепашки, нанизовані індіанцями на шнурок і уживані ними як гроші. Була це відміна стародавнього гроша, зроблена на новий лад. З черепашок зробили пацьорки, гарно їх вигладили та передіравили, щоби нанизувати. На острові Лонг Айленд було багато черепашок, які надавалися до такого виробу, і там індіанці оснували фабрику гроша. Кольоністи з Європи почали їх наслідувати, а що мали краще знаряддя, то хутко їх перевищили. Одначе, як надто практичні люде, робили більше гроша, зате менше дбайливо, ніж дикуни. Небавком цих пацьорків було стільки, що вони втратили свою ціну – машина відобрала вартість праці рук.

В інших американських стейтах, у Меріленді й Вірджинії, населення створило собі гроші з того добра, яке мало під рукою – з тютюну. Одначе мешканці мусіли ждати з тим грошем аж до приїзду англійських кораблів, які в заміну за тютюн привозили їм інші предмети буденного вжитку. Тютюн приймали також як гріш за податки.

Серед таких обставин у кольоніях легко було еспанським грошам завоювати там базари. Еспанський гріш плив за море так хутко, що незабаром було його там більше, як у самій Еспанії. Коли Сполучені Держави почали карбувати власну монету, вони прийняли за її підставу еспанську систему, а не англійську. Таким чином еспанський гріш «пезо» став головною одиницею нової грошевої системи. Але його не назвали ні «пезо», ні «восьмачкою», а вжили слова, що ріжними шляхами примандрувало туди з малої чеської громади – «доляр». Доляр складається з 8 частин, і, якби він рівнявся нині рівно 8 золотим, тоді ця його випадкова вартість нагадувала би його дійсний склад.

Перші срібні карбовані монети появились у Сполучених Державах у 1794 р.; вони називались півдайма (10 центів), пів доляра і доляр. В 1795 р. прийшло золото: монета, звана «орел» по 10 дол. і «пів орла» по 5 дол. Аж у 1850 р. пішла в обіг монета по 20 дол. Пів-дайма заступив хутко нікель

по 5 центів, а згодом випустили цілу низку інших монет від міді до золота включно.

Цікаве те, що Мексика і більшість країн, що колись належали до еспанської імперії, карбують свою монету як «пезо», але в буденнім ужитку називають її «доляр». Канада, що є англійською домінією, також уживає американської валюти. Китай називає також «долярами» свою монету, а японські «ени» є однозначні з доляром. Таким чином стара еспанська монета, вжита як підстава паперових грошей під час американської революції, мала вплив на половину світа.

Другою найбільшою подією в розвитку гроша (першою був винахід лідійців, як карбувати гроші) була перевага золота над сріблом. Срібло панувало як металевий гріш від 200 літ перед Цезарем аж до другої половини ХІХ століття. Золото, правда, було завсідги основою грошевої вартости, хоч і невживаної, але ціненої як найвища вартість. Навіть у старозавітних псалмах находимо фразу про заповіти Божі: «І більше ціню їх, як золото, навіть як найщиріше золото».

БАНКНОТ, ЗРОБЛЕНИЙ З ЧАЮ.

На Сибірі, в Тибеті та Монголії вживають замість гроша чайних цеголок. Торговці чаю збирають останки з чайних листків у фабриках і збивають їх в такі окремі пакетики. Цей зразок є четвертою частиною «цегли», яку можна під час виміни (чи плачення за щось) ділити на частини.

Відома всім картина «нашого» базару, де вимінюють усяке добро.

Останній цар Лідії, багатир Крез, здобув славу в своїй добі найбагатшої людини тому, що рахував усі свої скарби в золоті, яке добував здебільша з пісків ріки Пактоль. Дарій Великий, що панував від 521 до 485 р. перед Христом та завів у своїй державі золоту валюту, яку назвав «дарік», позичив цю назву від перського слова, що значить «золото». Однак на торговельних ринках уживали золота рідко. Срібло заступало його і було найкращим грошем від хвилини, коли заступило мідь. Золото виринали аж тоді, коли торгівля йшла на велетенські суми, так, що виплата сріблом була занадто клопітна. Але золото мало одну хибу – його було замало.

Аж у 1848 році трапилась подія, що знову змінила долю гроша в світі. Звичайний смертний Джеме Маршал з Ельдорада в Каліфорнії при будівлі тартаку найшов грудку золота. Відтоді люде кинулися масово шукати золота на побережі Тихого океану. Три роки пізніше, у 1851 відкрили золото в Австралії та Південній Африці. Світ дістав таким чином чималі припаси золота.

Новим моментом у поширенні золота було відкриття способу, як добувати хемічно цінний метал з землі, де він перемішаний у зліпищі ріжних складників. За дев'ять літ від 1801 до 1810 світ випродукував жовтого металю на 118 міль. 152 тисяч дол. У 1910 р. за один рік добули його на 445 міль. 703 тис. дол.

Але всі ці багатства спливали до державних скарбниць. Усі уряди основували свою біжучу (пливку) валюту на підкладі золота. Вони викупували всяке золото, а за нього платили паперовими грішми. Таким чином вони збагачували свої каси, а тим, що мали золото, видавали паперові банкноти. Виходить, що уряд має тільки видруку-

вати гроші і дістане золото. Але в дійсності він не стає ще власником золота. Цим власником є ті, що мають банкноти, які дістали за нього. Ті банкноти рівняються золоту, на яке їх можна в кожній хвилині знову вимінити, річ ясна, аж до хвилини, коли... уряд або держава існує.

Що ж лежить в основі всякого гроша, що його підтримує? Віра загалу в його вартість. Грошем може бути каміння, черепашки, кусники шкіри, гудзики або папір і золото; все це має так довго силу вимінного предмету, як довго люде, що передають собі його з рук до рук, мають до нього довіря. Всі ми бачили цей процес обезцінювання найвартніших банкнотів під час війни і революції. Приходив момент, коли банкнот ставав лише папером, а не символом. Те саме траплялося і з мідю, а навіть зі сріблом.

З економічного погляду гроші виконують те саме завдання в виміні людських предметів і вартостей, що залізничні шляхи. Ними переносимо легко багатства з одного місця на друге. Нині при помочі телеграфу можемо за кілька хвилин перенести гроші з одного кінця світа на другий. Кількість срібла та золота є в обігу незвичайно мала в порівнанні до банкових паперів, державних векслів, тощо. Індія є найбіднішою країною в світі з погляду кількості збереженого в ній капіталу: срібних «рупій» є там незвичайно мало. А проте вона має склади золота, на яких два біліони долярів, більше, як половину того, що є в Сполучених Державах. Та там багатство лежить непорушно і нічого не творить.

*На підставі англійських джерел
передав М. Р.*

*Часопис «Життя і знання». –
Львів, лютий 1929 р., С. 140-146.*